

Naisjärjestöjen Keskusliiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi

HE 112/2025 vp

17.10.2025

Naisjärjestöjen Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta yleistukeen liittyen. Esityksen taustalla olevat tavoitteet sosiaaliturvan yksinkertaistamisesta ovat tärkeitä ja kannatettavia, mutta samalla on keskeistä varmistaa, etteivät tehdyt muutokset tosiasiallisesti lisää sukupuolten epätasa-arvoa tai muuta eriarvoisuutta, vaaranna oikeutta perustoimeentuloon tai heikennä erityisesti vaikeassa työmarkkina-asetmassa tai muuten haavoittuvassa asemassa olevien, kuten lasten, asemaa. Tässä olennaista on tarkastella yhteis- ja kokonaisvaikutuksia hallituksen toteuttamien muiden uudistusten, kuten asumistuen leikkausten, työttömyysturvan suojaosien poiston ja indeksijäädytysten kanssa. Yleistuki ei myöskään saisi olla välillisesti syrjivä, toimia kannustinloukkuna tai ajaa ihmisiä toimeentulotuen piiriin, joka on tarkoitettu viimesijaiseksi turvaksi, ja on byrokraattinen ja passivoiva.

Yleistuen tason riittämättömyys

Esityksessä määritelty yleistuen perusosan taso (noin 800 €/kk) ei riitä kattamaan välttämättömiä elinkustannuksia, kuten asumista, ruokaa ja terveydenhuoltoa erityisesti suurissa kaupungeissa, joissa elinkustannukset ovat korkeat. Lapsikorotusten, korotusosien sekä suojaosien poisto heikentää tosiasiallisesti toimeentuloa erityisesti monilapsisissa ja yhden vanhemman perheissä. Nämä ovat samoja kotitalouksia, joihin monet muut hallituksen tekemät leikkaukset ovat kohdistuneet ja vaarana onkin, että esitys lisää lapsiperheköyhyyttä.

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositti kesäkuussa 2023 antamissaan päätelmissä, että Suomi turvaa lapsille riittävän toimeentulon välttämällä sellaisia sosiaaliturvan leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin. Etuusjärjestelmästä on kuitenkin jo karsittu köyhyysriskissä oleville lapsiperheille kohdentuvat työttömyysturvan lapsikorotukset, mikä on tarkoittanut näille perheille merkittävää leikkausta etuuden määrään. Toimet ovat myös ristiriidassa EU:n ja Suomen kansallisten köyhydenvähentämistavoitteiden kanssa. Erityisen ristiriitaista on se, että Suomen kansallisena tavoitteena on nimenomaan vähentää lapsiperheköyhyyttä ja käyttää sosiaaliturvajärjestelmän kehittämistä yhtenä keskeisenä välineenä köyhyyden vähentämisessä.

Riittämätön perusturva uhkaa lisätä toimeentulotuen tarvetta, joka on viimesijainen ja hallinnollisesti raskas etuus. Tekeillä on myös tällä hetkellä lausunnoilla oleva toimeentulotuen uudistus, jossa esitetään leikkausta toimeentulotuen tasoon, ja jonka

yhtenä tavoitteena ovat julkistalouden säästöt. Toimeentulotuella eläminen lisää toimeentulostressiä ja byrokratialoukkuja, joissa työn vastaanottaminen ei välttämättä paranna todellista toimeentuloa. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsookin, että yleistuen tasoa tulee tarkastella uudelleen ja korottaa, jotta oikeus riittävään toimeentuloon voidaan turvata kaikille.

Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon

Jo tehdyn sukupuolivaikutusten arvioinnin lisäksi Naisjärjestöjen Keskusliitto ilmaisee huolen siitä, että palveluvelvoitteisiin liittyvät sanktiot, kuten toimeentulotuen perusosan alentaminen, voivat osua erityisesti naisasiakkaisiin, jotka kantavat hoivavastuuta. Heidän mahdollisuutensa täyttää velvoitteita voivat olla rajoittuneita, mikä kasvattaa riskiä kohtuuttomista seuraamuksista toimeentuloon.

Kiitämme siitä, että aiemmasta esitysluonnoksesta poiketen tarveharkinta perustuisi nyt yksilökohtaiseen, eikä perhekohtaiseen arvioon. Vaarana perhekohtaisessa arvioinnissa olisi ollut naisten taloudellisen riippuvuuden lisääntyminen puolisoista, jolloin mahdollisuus itsenäiseen sosiaaliturvaan olisi heikentynyt. Riskit korostuvat tilanteissa, joissa parisuhteessa on taloudellista kontrollia, valtasuhteiden epätasapainoa tai väkivaltaa. Naisjärjestöjen Keskusliitto korostaa, että sosiaaliturvan tulee turvata jokaiselle yksilöllinen oikeus toimeentuloon riippumatta perhemuodosta tai puolison taloudellisesta asemasta ja tältä osin esitys vastaa aiempaa paremmin Suomen tasa-arvotavoitteisiin.

Tarveharkintaan liittyvät riskit

Esityksessä säilyy laaja tarveharkinta, joka vaikuttaa yleistuen ja toimeentulotuen määriin. Tarveharkinta voi tuottaa satunnaista ja epävarmaa toimeentuloa, ja sen vaikutus kohdistuu voimakkaammin niihin, joilla ei ole mahdollisuutta osoittaa taloudellista itsenäisyyttään, kuten kotitalouksissa asuvat nuoret tai eron kokeneet naiset.

Tarveharkintaan sisältyy myös riski taloudellisesta kontrollista erityisesti parisuhteissa, joissa toinen osapuoli hallitsee taloutta. Tämä voi estää erityisesti lähisuhdeväkivaltaa kokevia naisia hakeutumasta tuen piiriin tai itsenäistymästä taloudellisesti.

Nykytilasta poiketen tarveharkinnan tulorajaa ei korotettaisi puolison tai lapsen perusteella, vaan tuloraja olisi samansuuruinen kaikille. Tähän liittyy riski lapsiperheiden toimeentulon heikkenemisestä.

Tarveharkinnan poikkeussäännön poistamisen vaikutukset ikääntyviin naisiin

Esitysluonnoksen mukaan 55 vuotta täyttäneiden aiempi oikeus tarveharkinnattomaan työmarkkinatukeen poistuu. Tämä muutos koskettaa erityisesti 55–64-vuotiaita, ja sen vaikutukset näkyvät suoraan esityksen taulukossa 12, jonka mukaan juuri tämä ikäryhmä on suurin yksittäinen ryhmä, jonka kotitalouden tulot pienenevät yleistukeen siirtymisen myötä (arviolta 3 703 henkilöä).

Tarveharkinnan poikkeussäännön poistaminen merkitsee käytännössä sitä, että 55 vuotta täyttäneet joutuvat jatkossa saman tarveharkinnan piiriin kuin muutkin työnhakijat. Tämä tarkoittaa, että puolison tulot ja muut kotitalouden resurssit voivat estää tuen saamisen tai pienentää sen määrää olennaisesti – riippumatta henkilön omasta työmarkkinatilanteesta tai työkyvystä.

Tällä muutoksella on erityisen merkittäviä vaikutuksia ikääntyviin naisiin, joiden työurat ovat usein olleet katkonaisia, ja joiden eläketurva ja työmahdollisuudet ovat heikompia kuin miehillä. Lisäksi ikääntyneiden joukossa on huomattava määrä henkilöitä, jotka ovat heikossa työmarkkina-asemassa tai joiden työllistyminen on tosiasiallisesti vaikeaa esimerkiksi terveysongelmien, osaamisen vanhentumisen tai syrjinnän vuoksi.

Tuen menettäminen tällaisessa tilanteessa kohtelee näitä henkilöitä kohtuuttomasti, sillä he eivät välttämättä voi omin toimin parantaa asemaansa tai täyttää tuen ehtoja. Esitykseen liittyykin riski siitä, että ikääntyvien naisten ja muiden heikossa asemassa olevien köyhyysriski kasvaa, taloudellinen riippuvuus puolisoista vahvistuu ja mahdollisuus itsenäiseen ja riittävään sosiaaliturvaan heikentyy. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsookin, että 55-64-vuotiaat tulee jatkossakin pitää tarveharkinnan ulkopuolella.

Yhteisvaikutusten arvioinnin puute

Esitys ei sisällä kattavaa arviota siitä, miten yleistuki vaikuttaa yhdessä muiden meneillään olevien sosiaaliturvamuutosten kanssa, kuten asumistuen ja lapsiperhe-etuuksien leikkaukset. Tämä on merkittävä puute. Monet näistä leikkauksista kohdistuvat samoihin naisvaltaisiin väestöryhmiin, kuten yksinhuoltajiin.

Sosiaaliturvan uudistamista ei tule toteuttaa ilman systemaattista yhteisvaikutusten arviointia, jossa otetaan huomioon sukupuolen, iän, perheaseman ja muiden eriarvoistavien tekijöiden yhteisvaikutukset. Tällaisen arvion puuttuminen vaarantaa perusoikeuksien toteutumisen ja on ristiriidassa Suomen tasa-arvopolitiikan tavoitteiden kanssa.